

PAKALBĖKIME APIE AUTIZMĄ

Autizmas – tai sudėtingas raidos sutrikimas, kurio priežastys medikams iki šiol nėra iki galo aiškios. Praktikoje pasitaiko išgirsti išsireiškimą, kad vaikas „serga“ autizmu. Deja, tai nėra liga, juo nesergama. Tai yra sutrikimas, kuris lydi žmogų visą jo gyvenimą. Jis gali būti labiau ar mažiau pastebimas, tačiau pasveikti neįmanoma.

Dažniausiai autizmo spektro sutrikimas nustatomas jau ankstyvajame amžiuje: vaikai neguguoja, neatsako į tėvų kalbinimą ar šypseną, nenori būti imami ant rankų, glaudžiami, stebimos maitinimo problemos. Vyresniame amžiuje ryškėja kalbos nebuvimas arba jos regresas, tarsi vaikas užmiršo tai, ką jau žinojo, vaiko stambioji motorika būna nerangi. Tačiau bet kokių atveju negalima pačiam nustatyti vaikui diagnozės. Tai atlieka medikai, kurie diagnozės patvirtinimui siunčia į Vaiko Raidos centrą, kur kvalifikuotų gydytojų ir specialistų komanda visapusiškai ištiria vaiką ir teikia išvadas bei rekomendacijas.

Įtarti, kad vaikas turi tam tikrus autizmo spektro sutrikimo požymius galima, jeigu vaikas:

- Visiškai nereaguoja į savo vardą, neatsiliepia kviečiamas, susidaro įspūdis, tarsi vaikas yra kurčias.
- Sutrikusi vaiko kalba, jam sudėtinga pasakyti, ko jis nori. Dažnai į save kreipiasi trečiuoju asmeniu (ne „aš noriu“, o „jis nori“ arba „Vardenis nori“). Būna, kad vaikai žodžius ar žodžių junginius naudoja netinkamai, t. y. jų pasakymai neatitinka situacijos, stebimi tam tikrų posakių, žodžių pakartojimai (echolalijos), nevartoja abstrakčių sąvokų. Jie nevartoja žodžių „duok“ ir „imk“, savo norus nurodo suaugusiojo ranka.
- Dažnai vaikai – autistukai vengia akių kontakto arba žiūrį į kitą žmogų „tuščiu“ žvilgsniu.
- Autistiški vaikai bendraudami pirmenybę teikia negyviems daiktams. Juos dėlioja pagal tik jiems žinomas taisykles (pagal spalvą, pagal dydį, į aukštį ir pan.). Šie vaikai vengia socialinio kontakto, jie mėgsta būti vieni: darželio grupėje žaidžia toliau nuo kitų vaikų, nesidalina savo daiktais, dažnai kitiems atsuka nugarą, o jeigu ir bando užmegzti socialinius kontaktus, negeba jų palaikyti.
- Savęs stimuliavimas – dar vienas požymis būdingas vaikams turintiems autizmo spektro sutrikimą. Save vaikai gali stimuliuoti per regą (žiūri į ryškią šviesą), klausą (klauso trankios muzikos ar muša būgną), lietimą (liečia tik šiurkščius, ar tik minkštus daiktus, leidžiasi aprenjami tik tam tikrais drabužiais), skonį (kiša daiktus į burną, valgo tik tam tikrą maistą, griežtai atsisako ragauti naują maistą), judesį (lingavimas, plasnojimas rankytėmis, plojimas). Žinoma, tai nėra vienas kitas žvilgtelėjimas, tai yra nuolat pasikartojantis procesas.
- Rutina. Autizmo spektro sutrikimą turintiems žmonėms labai svarbi rutina. Juos gali ištikti panikos ar agresijos priepuolis, jei kažkas vyksta ne pagal taisykles arba numatytą dienotvarkę. Todėl, jei yra nukrypstama nuo dienos režimo, būtina apie tai kalbėti ir paaiškinti, kad vietoje įprastos veiklos, bus kita. Tai bus išvengiama neigiamų emocijų, vaikas jausis saugus, jo rutinai nekils pavojaus, nes jis įsimins, žinos, kas bus.

- Autistiškiems vaikams dažnai būdinga agresija ar saviagresija, tačiau ji pasireiškia tik dėl to, kad jie kitaip nemoka išreikšti savo emocijas, išgyvenimus. Visada reikia nustatyti, kas būtent sukėlė tokią reakciją: gal įvyko netikėti pasikeitimai, gal taip siekė dėmesio, o gal neleidote atlikti stereotipinių (pasikartojančių) judesių ir pan.
- Autistiški vaikai gali būti labai jautrūs prisilietimams ir jų vengti arba priešingai, gali norėti kuo daugiau liesti ir būti apgaubti pasunkintomis liemenėmis ar antklodėmis. Kartais šie vaikai būna hiperaktyvūs, kartais – hipoaktyvūs – visai nenori judėti. Vieni yra ypač jautrūs garsams, o kiti jais žavisi. Vieniems patinka stipri šviesa, kiti jos visais įmanomais būdais vengia.
- Autistiški vaikai suvokia pasaulį labai konkrečiai, jie nesupranta perkeltinės prasmės žodžių, pajuokavimų. Jie gali pasakyti, ką galvoja, tiesiai į akis be užuolankų, nelinkę meluoti ar pagražinti situacijos. Tokie vaikai negeba „nuskaityti“ kitų žmonių emocijų, veido mimikos, jie nėra empatiški, nemoka užjausti, dažnai nesupranta, ką reiškia šypsena ar veidu riedančios ašaros.
- Autistiški vaikai, turintys Aspergerio sindromą, turi gabumų vienoje srityje. Tai gali būti fizika (A. Einšteinas), programavimas (B. Gates), gamtos mokslai (Ch. Darwin) ir kt.

Pasaulyje nėra nė vieno tokio paties žmogaus, turinčio autizmo spektro sutrikimo. Visi šį sutrikimą turintys žmonės labai skirtingi. Labai daug priklauso, kokio intelekto lygio yra asmuo, kiek pagalbos ir kaip anksti ją gavo, kiek darbo buvo įdėta siekiant koreguoti sutrikimą, kiek vaikas reaguoja į skirtingus dirgiklius, koks yra jo poreikis bendrauti su kitais. Kuomet kalbame apie autizmą, turime suprasti, kad tai yra požymių visumą iš trijų veiklos sričių: elgesio (įkirus elgesys, riboti interesai), komunikacijos ir socialinės sąveikos, o ne vienas požymis. Kiekvienas žmogus turi tam tikrų požymių, kurie būdingi autistams, todėl vertinimą turi atlikti specialistai.

Lietuvos higienos institutas oficialiai skelbia, kad šiuo metu Lietuvoje yra apie 2000 žmonių, kuriems yra nustatytas autizmo spektro sutrikimas. Tačiau ar tai tikrai realus skaičius? Yra daug tėvų, kurie neigia, jog jų vaikas turi šį sutrikimą ir nesikreipia pagalbos, kitiems šis sutrikimas pasireiškia labai silpnai, stebimi tik kai kurie požymiai, dar kitiems būna nustatytos kitos diagnozės.

Stebint statistinius duomenis, pastebima tendencija, kad vyrams autizmo spektro sutrikimas pasireiškia žymiai dažniau nei moterims. Su visa statistika ir analizę galima susipažinti adresu: <https://pazangosprojektai.lt/uploads/images/ASS%20analiz%C4%97.pdf> Šį išsamų tyrimą inicijavo Ugdymo plėtotės centras, o atliko prof. dr. Aistė Diržytė, dr. Laima Mikulėnaitė, dr. Albinas Kalvaitis. Jie prieina išvados, kad kuo anksčiau diagnozuojamas autizmo spektro sutrikimas, tuo anksčiau galima pradėti teikti pagalbą vaikui ir šeimai, todėl atsiranda didesnė tikimybė, kad ateityje vaikas sugebės integruotis į visuomenės gyvenimą ir būti pilnaverčiu jos nariu.

Daugiau informacijos apie autizmo spektro sutrikimą galima rasti:

- Asociacija „Lietaus vaikai“ (<https://asociacija.lietausvaikai.lt/>)
- Kitoks vaikas (<https://www.kitoksvaikas.lt/kas-yra-autizmas/>)
- Pagalba sau (<https://pagalbasau.lt/autizmas/>)

- Dr. Laima Mikulėnaitė , vaizdo įrašas „Vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimų, raidos bruožai ir pagalbos galimybės“ I dalis.
(<https://www.youtube.com/watch?v=nNbRbRmJrBY&t=14s>)
- LRytas.lt vaizdo įrašas „Specialistės pasakoja, kokie yra pirmieji autizmo požymiai“
(<https://www.youtube.com/watch?v=EvtpkZgV8HU>)
- Leidiniai apie autizmą pdf formatu (<https://srvks.lt/autizmas/leidiniai-apie-autizma/>)

Straipsnį parengė
Ignalinos Česlovo Kudabos gimnazijos
Vyr. spec. pedagogė, logopedė
Veronika Gibler